

39. Scarborough J. Roman Medicine / J. Scarborough. – London, 1969.
40. Sofianos D. Z. Metéora / D. Z. Sofianos // Holy Monastery of Great Meteor, 1991.
41. Temkin O. Byzantine Medicine, Tradition and Empiricism / O. Temkin // DOP. – 1962. – Vol. 16.
42. Typikon Isaakiou Alexiou Komnenou tes mones Theotokou tes Kosmosoteiras. – Komotene, 1994.

УДК: 947.05(477.11)«17»:262

Інститути влади через призму історії повсякдення (на прикладі Київської митрополії XVIII ст.)

Прокоп'юк О. Б.

Прокоп'юк О. Б. Інститути влади через призму історії повсякдення (на прикладі Київської митрополії XVIII ст.). В статті здійснено спробу показати важливість історії повсякдення для вивчення інститутів влади на прикладі Київської духовної консисторії та духовних правлінь у XVIII ст. Саме дослідження таких структур повсякдення, як режим роботи, прибутки і витрати, їжа, житло, дозволило відповісти на таке важливе питання, як сприйняття реформування органів єпархіальної влади їх кадровим складом; збагнути причини невисокої ефективності роботи духовної консисторії та духовних правлінь.

Ключові слова: Київська духовна консисторія, Київська митрополія, історія Церкви.

Прокоток О. Б. Институты власти через призму истории повседневности (на примере Киевской митрополии XVIII в.). В статье предпринята попытка показать важность истории повседневности для изучения институтов власти на примере Киевской духовной консистории и духовных правлений в XVIII в. Именно исследование таких структур повседневности, как режим работы, доходы и траты, еда, жилье, позволило ответить на такой важный вопрос, как восприятие реформирования органов епархиальной власти их кадровым составом; понять причины невысокой эффективности работы духовной консистории и духовных правлений.

Ключевые слова: Киевская духовная консистория, Киевская митрополія, история Церкви.

Prokopyuk O. B. The Institutes of Authorities in the Light of Daily History (after the example of the Kyivan Metropolis of the 18th century). In the article they made an attempt to underline an importance of the daily history in study the Institutes Authorities after the example of the Kyivan Ecclesiastical Consistory and Ecclesiastical Government in the 18th century. Namely, the research of those everyday structures, such as: work regime, profits and expenses, food, dwellings, and everyone can answer a very important question, perception of the Eparchy Government Bodies reform of their personal staff, to comprehend the reasons of a low-grade work effectiveness of the Ecclesiastical Consistory and Ecclesiastical Government.

The keywords: the Kyivan Ecclesiastical Consistory, the Kyivan Metropolis, the Church History.

Часто історія повсякдення стоїть перед загрозою перетворитися на дослідження таких структур повсякдення, як їжа, житло, одяг і т.п. як «речей в собі». Натомість важливішим є їх вивчення, наприклад, для пояснення процесів, явищ, змін, що відбуваються в суспільстві [3, с. 7-14]. Треба також сказати, що студіювати історію повсякдення вже стало традиційно в контексті дослідження соціуму. Тоді як таке поєднання ще й з інституційною історією виглядає більш неочікувано й зустрічається рідше, хоча кожна інституція має, так би мовити, і соціальну складову, представлену її кадровим складом. Ми маємо на меті продемонструвати важливість вивчення повсякдення для дослідження інститутів влади, особливо Середньовіччя і Нового часу.

Для нас полем такого експерименту стали колегіальні органи єпархіального управління Київської митрополії – духовна консисторія та духовні правління. Спробуємо показати на конкретному прикладі, які структури повсякдення вдалося тут дослідити і яким чином це допомогло/позначилося на вивченні інституції загалом.

Духовна консисторія, як орган в системі управління Київської митрополії, швидше за все, з'явилася внаслідок реформаторської діяльності Петра Могили наприкінці 1634 або на початку 1635 р. через запозичення, очевидно, досвіду Римо-Католицької та Унійної церков [1, с. 498-499]. Однак її витоки можна шукати в традиціях соборноправності та функціонуванні крилосів ще в давньоруську добу [5, с. 18-23; 6, с. 1-34; 4, с. 31-42; 33, с. 124-131]. Ранній період функціонування духовної консисторії практично не задокументований. Дослідження Київської духовної консисторії, ґрунтоване на численних документах, а не принагідних згадках, можливе не раніше 1720-х рр. Тут необхідно зробити зауваження, що, до певної міри, актуалізує звернення до повсякденної історії, оскільки саме структури повсякденності є чи не найкращим маркером, що відображає різноманітні реформування і трансформації. З набуттям чинності Духовного Регламенту (25 січня 1721 р.) установа зазнає певного реформування. Для нас цікаві не лише

суть, перебіг, наслідки реформування, а й сприйняття (одна з важливих структур повсякдення) нововведень безпосередніми виконавцями, ефективність роботи установи. Знайти вирішення цієї проблеми виявилось можливим лише на повсякденному рівні.

Київська духовна консисторія була дорадчим колегіальним органом при митрополиті, наділеним адміністративними та судовими повноваженнями. Впродовж XVIII ст. духовний колегіальний орган пройшов еволюцію від установи, в компетенції якої судочинство займало вагоме місце, до органу управління єпархією, що мав передусім вирішувати адміністративні питання та здійснювати виконавчі функції. Спектр справ, що розглядалися в духовній консисторії, відповідає всьому багатоманіттю життя митрополії. Цей орган займав важливе місце в системі єпархіального управління [9, с. 60-79; 8, с. 41-52]. Обговорення справ та прийняття рішень відбувалося в «присутстві» – зібранні всіх членів, що було основною структурною складовою духовної консисторії. В «присутстві» засідали виключно представники духовенства, головно чорного. Його членами впродовж усього XVIII ст., за невеликими виключеннями, були настоятелі київських чоловічих неставропігійних монастирів – Пустинно-Миколаївського, Михайлівського Золотоверхого, Братського Богоявленського, Михайлівського Видубицького, Софійського, Кирилівського Свято-Троїцького та Петропавлівського. З кінця 1760-х рр. і надалі число консистористів зменшилося вдвічі, в зв'язку з новим реформуванням. Відтак до засідань частіше стали залучати пустинно-миколаївського, золотоверхо-михайлівського, братського архімандритів та софійського намісника, відсторонивши інших настоятелів. Загалом впродовж другої половини XVII–XVIII ст. в Київській духовній консисторії засідала еліта чорного духовенства, що допомагала архієрею вершити справи митрополії [8, с. 93-102]. Важливою і обов'язковою складовою в структурі духовної консисторії та, загалом, в системі управління митрополією було канцелярське відділення, на яке покладалися завдання діловодного забезпечення функціонування установи. Очолював канцелярське відділення кафедральний писар. До керівних посад у канцелярії також маємо віднести посаду консисторського писаря, реєнта і повитчика. Штат нижчих канцелярських службовців складався з канцеляристів, підканцеляристів, копіїстів, писців. Якщо керівні посади займали переважно ченці, то нижчий канцелярський персонал з 30-х рр. XVIII ст. і далі формувався за рахунок представників різних соціальних груп Гетьманщини [8, с. 74-90, 110-142]. Ієрархічно нижчими, підпорядкованими духовній консисторії колегіальними органами на місцях, були духовні правління в протопопіях та намісництвах.

Окресливши в загальних рисах об'єкт дослідження, розглянемо джерела, які можуть прислужитися в дослідженні структур повсякденності. Адже, від них (а також – майстерності історика) залежать можливості та

успіх дослідження. Головне, спробуємо в загальних рисах окреслити те коло питань, які вдалося вирішити на підставі збереженого комплексу джерел. Варто наголосити, що у XVIII ст., особливо в його другій половині, створюється велика кількість різноманітної документації, а принципи бюрократизації поширюються і на церковні структури.

Винятково цінним і різноплановим джерелом є журнали реєстрації засідань духовних консисторій, що відображають перебіг та результати роботи «присутствія» духовної консисторії. По-перше, це та документація, що складалася безпосередньо під час проведення засідання, а отже, претендує на високий ступінь довіри. По-друге, в ній зафіксовано систематичні відомості не лише щодо функціонування духовної консисторії, а й загалом щодо життя єпархії. В Київській митрополії журнали реєстрації засідань духовної консисторії почали вестися на вимогу митрополита Арсенія (Могилянського) лише з 1758 р. [17, арк. 1]. Частково збереглися книги Київської духовної консисторії 1764, 1766 і 1768 рр. Повний журнал реєстрації засідань дійшов до нас лише за 1771 р. [13, арк. 1-103 зв.; 22, арк. 53-88 зв.; 15, арк. 1-96 зв.; 17, арк. 1-216]. Також нам вдалося віднайти журнал реєстрації засідань Києво-Подільського духовного правління 1784 р., який містить інформацію про його піврічну діяльність [20, арк. 1-32 зв.].

Журнали реєстрації засідань Київської духовної консисторії заповнювалися поденно, тобто найменшою одиницею запису було засідання. Після числа, місяця, дня тижня вписувався абзац з інформацією про те, хто з консистористів о котрій годині прибув на засідання. Далі під номерами подавалися короткі анотації змісту справ, які розглядалися, інколи, фіксувалися прийняті рішення. На завершення опису засідання вказувався час, коли консистористи залишили «присутствіє» духовної консисторії, й насамкінець усе закріплювалося їхніми підписами.

Значення журналів реєстрації засідань духовної консисторії як історичних джерел важко переоцінити. Зважаючи на інформаційне наповнення, що цілком заслуговує на дослідницьку довіру, журнали реєстрації засідань «присутствія» духовної консисторії, без перебільшення, можна віднести до категорії унікальних джерел для дослідження історії Церкви XVIII ст. Опрацювання та аналіз вміщеної в них інформації дозволили реконструювати персональний склад «присутствія», визначити основні напрями компетенції установи, тобто вирішити ключові проблеми з історії функціонування духовної консисторії. Наразі для нас найважливіше, що журнали реєстрації засідань дозволяють дослідити реальний режим роботи установи.

Згідно з реформуванням системи державного управління на засадах камералізму, в розбудові принципів організації діяльності духовна консисторія та духовні правління зобов'язані були керуватися, насамперед, положеннями Генерального регламенту, а також імператорськими, сенатськими і синодальними інструкціями,

розпорядженнями та указами. Як і інші колегії Російської імперії, духовна консисторія була органом з шестиденним робочим тижнем, чітко визначеними годинами початку та закінчення засідань, термінами та періодом відпустки для її членів. Проте, розглянувши виконання законодавчих приписів у повсякденній практиці, можемо констатувати їхнє суттєве розходження. Журнали засідань духовних консисторій фіксують велику кількість днів, коли консистористи дозволяли собі не з'являтися на засідання, не зазначаючи причини. Кількість робочих засідань «присутствія» Київської духовної консисторії становила, в середньому, половину можливої місячної норми. Навіть у найактивніший період діяльності Київської духовної консисторії річний показник робочих днів залишався невисоким. Консистористи ігнорували щонайменше 100 робочих днів на рік, спізнювалися на засідання та від'їжджали раніше, ніж цього вимагало законодавство. Незадовільне відвідування консистористами засідань призводило до того, що «присутствіє», в кращому разі, засідало в половинному складі [11, с. 71-93].

Робочий день у колегіях Російської імперії узаконювався як п'ятигодинний і мав розпочинатися в короткі дні року о 6, а в довгі – о 8 год. ранку [7, с. 143]. Проведений аналіз інформації, вміщеної в журналах реєстрації засідань, дає змогу стверджувати, що рамки робочого дня в духовній консисторії, а також у духовному правлінні не були фіксованими, а кожен її член мав свій індивідуально-варіативний графік. В середньому, робоче засідання в консисторії тривало 3-4 год. лише завдяки ранішому приїзду та пізнішому від'їзду 1–2 членів. Отже, робочий день у Київській духовній консисторії за участі всіх її присутніх слід вважати швидше винятком, аніж правилом [8, с. 162-164]. Засідання духовних правлінь також проходили далеко не в повному складі. В Києво-Подільському духовному правлінні жодного зібрання за участі всіх присутніх не відбулося [20, арк. 1-32 зв.].

Серед причин, на яких наголошували консистористи, пояснюючи неможливість виконання обов'язків у передбаченому законодавством обсязі, є як об'єктивні, так і суб'єктивні. Насамперед, у діях консистористів можна вбачати не стільки намагання уникнути самої посади, скільки спротив регламентації, закріпленим за ними обов'язкам, невдоволення спробами накинати на церковне управління загальнодержавну чиновницьку модель, спрямовану на формалізацію Церкви та її кадрового наповнення, стандартизацію церковного і релігійного життя, але аж ніяк не бажання відмовитися від визнаного статусу. Зміна традиційної моделі релігійного життя на керовану з центру негативно сприймалася членами духовної консисторії, що віддзеркалилося в невиконанні ними законодавчих приписів та намаганні зберегти усталені норми поведінки. Аналогічні процеси переживали й духовні правління.

Певний успіх регламентації спостерігаємо лише в канцелярському відділенні, зважаючи на специфіку роботи цієї підструктури, відсутність традицій та принципи формування кадрового складу канцелярського відділення. Відомо, що до виконання своїх обов'язків канцелярські службовці приступали о 5 год. 30 хв. Перша половина робочого дня закінчувалася обідньою перервою о 14 год. Час для відпочинку і сну передбачався після 21 год. [2, с. 456-457]. Проте, як показує практика, віддзеркалена в скаргах канцелярських службовців, їм часто доводилося працювати й ночами, а також у недільні, святкові, високоурочисті та урочисті дні, які законодавчо Генеральним регламентом визначалися як вихідні. Поняття обов'язкової відпустки було невідомим персоналу консисторської канцелярії [21, арк. 1]. Цікаво, що робоче місце і місце проживання (відпочинку) канцелярського службовця Київської духовної консисторії були нероздільними. Життя «в межах робочого місця» вважалося необхідною нормою, лише в останні роки досліджуваного нами періоду спостерігаються окремі винятки, що негативно сприймалися єпархіальною владою. Те, що робоче місце і місце проживання (відпочинку) канцелярського службовця переважно були нероздільними, сприяло максимально повному використанню праці канцелярських службовців за одночасної мінімальної їхньої матеріальної винагороди і «соціальної захищеності». Будинки, в яких розміщували канцелярських службовців, були дерев'яними і не належали до новобудов Софійського монастиря (Київська духовна консисторія в цей час знаходилася на території Софії Київської). Очевидно, й умови проживання в них змушували бажати кращого [12, с. 361-365].

Зберігся цілий пласт документації, що дозволяє побачити канцелярське відділення в прибутково-витратних показниках. Насамперед, це приватні прохання та донесення, з різних приводів щодо покращення умов праці та матеріального становища консисторських канцелярських службовців. Також маємо в розпорядженні річні підшивки рапортів про надсилання представниками місцевої влади коштів на київську консисторську канцелярію за 1769, 1772, 1782, 1784 рр. [16, арк. 1-58; 18, арк. 172-218; 19, арк. 1-130; 23, арк. 1-89]. Цінну інформацію вдалося здобути з прибутково-витратних книг Київської духовної консисторії [14, арк. 3-34зв.], а також київських монастирів, а саме: Кирилівського, Видубицького і Пустинно-Миколаївського відповідно за 1745–1746, 1748, 1760–1761, 1764–1765, 1779–1780, 1782–1783, 1784 рр.; 1779, 1781 рр.; та 1769 р., оскільки в них зафіксовано витрати на оплату праці, харчування канцелярських службовців, так звані подарунки службовцям канцелярії, а також надходження коштів на консисторську канцелярію [27, арк. 1-44; 28, арк. 1-27; 29, арк. 1-42; 30, арк. 1-46; 31, арк. 1-59; 32, арк. 1-60; 24, арк. 1-81; 25, арк. 1-78; 26, арк. 1-24].

Шляхом опрацювання вказаної документації, з'ясовано, що бюджет канцелярії духовної консисторії на різних етапах її функціонування поповнювався з різних джерел. У період, коли кадровий склад канцелярії формувався за рахунок чернецтва кафедрального монастиря, і канцелярія була спільною для консисторії та монастиря і утримувалась за монастирський кошт, оскільки канцелярський службовець, перш за все, був ченцем. Ситуація з фінансуванням кардинально змінюється, коли в соціальному наповненні консисторської канцелярії з'являються вихідці з білого духовенства. Надалі канцелярія духовної консисторії утримується на загальноєпархіальні кошти, порядок збирання яких будується на системі оподаткування парафіяльних дворів [2, с. 452]. Кошти, зібрані з єпархії на канцелярію, витрачалися на закупівлю канцелярського приладдя (папір, сургуч, пера та ін.). З цієї суми видавалися й платня та гроші на харчування як канцелярським службовцям, так і обслузі канцелярії. Головну витратну статтю канцелярського збору становила грошова платня канцелярським службовцям.

Цікаво розглянути порядок видачі річних грошей. Відповідно до законодавчих приписів, їх мали виплачувати в кінці кожної третини року (тобто за чотири минулі місяці). Указ про виплату з'являвся в першому місяці наступної третини. Але різниця між задекларованим графіком виплат і повною його відсутністю в постійній практиці простежується навіть на рівні Св. Синоду. Зазвичай платню видавали на персональне звернення службовця, часто через рік, а то й більше, з моменту зарахування до канцелярії чи попередньої плати. Інколи канцелярським службовцям доводилося звертатися з проханням про виплату двічі. Варто наголосити, що виплата грошової річної платні не набула пізнішого обов'язку видачі зарплати та зберігала риси винагороди, милостивого подання.

Окрім річної грошової платні, як керівний прошарок канцелярії, так і її нижчі службовці, мали інші грошові прибутки. Проте, якщо для перших вони теоретично могли бути відчутними, то для останніх – незначними. Керівний склад канцелярії завжди отримував грошові суми або подарунки напередодні найбільших церковних свят з найрізноманітніших джерел, зокрема, з митрополичої скарбниці. Окрім того, існувала практика подарунків до Різдва Христового та Воскресіння Господнього від монастирів, переважно в натуральній формі, які в документах називаються «праздниковими» [10, с. 387-411].

Загалом, слід відзначити, що, принаймні, до 70-х рр. XVIII ст. грошова платня, зважаючи на її розміри, та нерегулярність виплат, не могла бути основною в оплаті праці канцелярських службовців, більше значення мали так звані хлібні виплати. Продуктові або хлібні виплати становили офіційно затверджену частину платні службовця консисторської канцелярії. Важливо, що поєднання грошових виплат з хлібними характерне для оплати праці канцелярських службовців того часу, зокрема, і для канцеляристів Св. Синоду. Хлібні виплати

видавалися «натурою», а точніше – приготованою трапезою. Виходячи з переліку продуктів, які передбачалося постачати на канцелярію, вдалося реконструювати, які продукти входили до раціону канцелярського службовця [8, с. 191-194]. Насамкінець вкажемо, що професійного одягу, який вказував би на корпоративну належність канцелярських службовців, не існувало [21, арк. 1-2 зв.]. Відповідно, його можлива репрезентативна функція не турбувала єпархіальну владу, що вказує на маргінальність цього прошарку в тогочасному апараті управління, за одночасного переобтяження обов'язками.

Загалом, аналіз вказаних вище груп документів, дозволяє зробити висновок про незадовільне як грошове, так і «хлібне» забезпечення канцелярських службовців. Рівень достатку канцелярських службовців духовної консисторії був низьким. Вони не були тим елітарним прошарком, до якого можна віднести, наприклад, персонал Генеральної військової канцелярії, серед канцелярських службовців якої були досить заможні люди, котрі володіли нерухомим майном або мали перспективу отримати рангові маєстності. Навпаки, виходячи з грошових прибутків, які отримували канцелярські службовці, їм було важко купити навіть необхідний комплект вбрання.

Низький рівень добробуту, який могла забезпечити духовна консисторія службовцям канцелярії, по-перше, не був чинником, який міг би заохочувати освічених осіб та досвідчені кадри до роботи в канцелярському відділенні. По-друге, він сприяв зростанню плинності кадрового наповнення: канцелярські службовці, незадоволені в елементарних життєвих потребах, вирушали на пошуки «кращого життя». Така ситуація негативно позначалася на якості та швидкості роботи канцелярського відділення. Та ж низка проблем впливає з матеріальної сторони життя осіб, які провадили діловодство в духовних правліннях протопопій та намісництв. Загалом, усе це не найкраще впливало на функціонування всієї системи єпархіального управління.

Отже, досліджуючи такі структури повсякдення, як режим роботи, прибутки і витрати, їжа, житло, одяг ми змогли відповісти на таке важливе питання, як сприйняття реформування самим кадровим складом; збагнути причини невисокої ефективності діяльності установи, коли в ній постійно накопичувалася велика кількість невіршених справ. Особливо опукло в такий спосіб вдалося показати канцелярське відділення та процеси оформлення його соціо-професійного середовища. Завдяки повсякденній історії вдалося побачити маленьких людей у владній установі, а саме: нижчих канцелярських службовців. Взагалі, саме через звернення до структур повсякденності виявилось можливим дати відповіді на ключові питання з історії функціонування Київської духовної консисторії. Очевидно, що саме комплексність – єдино вірний шлях в дослідженні, і повсякденна історія тут має зайняти свою особливу нішу, в

тому числі і в дослідженні інститутів влади, що, як показано, може гарантувати добрі результати.

Примітки

1. *Голубев С.* Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники. (Опыт ист. исследования) / С. Голубев. – К., 1898. – Т. 2.
2. *Крыжановский Е. М.* Киевская духовная консистория в XVIII веке / Е. М. Крыжановский // Крыжановский Е. М. Собрание сочинений: В 2 т. – К., 1890. – Т. 1.
3. *Кром М. М.* Повседневность как предмет исторического исследования / М. М. Кром // История повседневности: Сборник научных работ. – СПб., 2003.
4. *Куханов В.* Епархиальное управление в Древней Руси со времени Владимира Святого, до учреждения патриаршества / В. Куханов // Вера и жизнь. – 1915. – № 17–18.
5. *Левицкий О.* Внутреннее состояние западно-русской церкви в Польско-Литовском государстве в конце XVI в. и уния / О. Левицкий. – К., 1884.
6. *Лотоцкий О.* Соборні крилоси на Україні й Білій Русі в XV–XVI віках / О. Лотоцкий // Записки НТШ. – Львів, 1896. – Т. 9.
7. *Полное собрание законов Российской империи*, с 1649 года. – СПб., 1830. – Т. 6 (1720–1722). – № 3534.
8. *Прокоп'юк О. Б.* Духовна консисторія в системі єпархіального управління (1721–1786 рр.) / О. Б. Прокоп'юк. – К., 2008.
9. *Прокоп'юк О. Б.* Компетенція Київської духовної консисторії (1721–1786 рр.) / О. Б. Прокоп'юк // Київська старовина. – 2005. – № 1.
10. *Прокоп'юк О. Б.* Повсякденне життя канцелярських службовців Київської духовної консисторії: прибутки та витрати / О. Б. Прокоп'юк // Просемінарії: Медієвістика, історія Церкви, науки та культури. – К., 2007. – Вип. 6.
11. *Прокоп'юк О. Б.* “Присутствіє” Київської духовної консисторії: кількість і склад консистористів, розклад роботи / О. Б. Прокоп'юк // Соціум: Альманах соціальної історії. – 2005. – Вип. 5.
12. *Прокоп'юк О. Б.* Софія Київська – резиденція єпархіальних органів влади Київської митрополії у 1721–1786 рр. / О. Б. Прокоп'юк // Софійські читання. Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Пам'ятки Національного заповідника «Софія Київська» та сучасні тенденції музейної науки» (Київ, 24-25 листопада 2005 р.). – К., 2007.
13. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3577.
14. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3710.
15. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3915.

16. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 4046.
17. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 4182.
18. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 4250.
19. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 5266.
20. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 5454.
21. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1024. – Спр. 1252.
22. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1024. – Спр. 1718.
23. *ЦДІАК України.* – Ф. 127. – Оп. 1024. – Спр. 2768.
24. *ЦДІАК України.* – Ф. 130. – Оп. 1. – Спр. 691.
25. *ЦДІАК України.* – Ф. 130. – Оп. 1. – Спр. 720.
26. *ЦДІАК України.* – Ф. 131. – Оп. 30. – Спр. 262.
27. *ЦДІАК України.* – Ф. 888. – Оп. 1. – Спр. 2.
28. *ЦДІАК України.* – Ф. 888. – Оп. 1. – Спр. 9.
29. *ЦДІАК України.* – Ф. 888. – Оп. 1. – Спр. 10.
30. *ЦДІАК України.* – Ф. 888. – Оп. 1. – Спр. 27а.
31. *ЦДІАК України.* – Ф. 888. – Оп. 1. – Спр. 28.
32. *ЦДІАК України.* – Ф. 888. – Оп. 1. – Спр. 30.
33. *Щапов Я. Н.* Государство и церковь Древней Руси X–XIII вв. / Я. Н. Щапов. – М.: Наука, 1989.

УДК: 314.42(477.53)«175/9»-053.3/5

Дитяча смертність в містечку Яреськи Миргородського полку (за даними метричних книг другої половини XVIII ст.)

Сердюк І. О.

Сердюк І. О. Дитяча смертність в містечку Яреськи Миргородського полку (за даними метричних книг другої половини XVIII ст.). У статті вивчається дитяча смертність в ранньомодерному українському соціумі другої половини XVIII ст. На основі історико-демографічного аналізу даних метричних книг Христорождєвської церкви, Автор приходить до висновку, що смерть немовляти була повсякденним явищем, адже тогочасна дитина мала значно більше шансів померти, аніж дожити до п'ятирічного віку.

Ключові слова: вік, дитина, метрична книга, смерть, Яреськи.

© Сердюк І. О.